

# КОНЦЕПЦИЯ

## за въвеждане на учебен предмет *Религия* в българското училище

### ЧАСТ ПЪРВА – общи положения

#### I. Мотиви за въвеждане на предмета

1. В българското общество преобладава **мнението**, че днес училището не допринася достатъчно за нравственото **възпитание** на младите хора.
2. Добрата **морална образованост** може да помогне на учениците да изберат положителна ценностна система и ще намали проявите на наркомания, насилие и обвързване с движения, изповядващи религиозен фанатизъм.
3. Потребността от повече морална образованост и възпитание трябва да се разглежда в **контекста на днешните проблеми на България**, породени от сложни исторически обстоятелства през последните няколко века, отрицателните последици от тоталитарния социализъм, бавния икономически и социален преход след 1989 г. към добре уредено модерно общество.
4. В тази ситуация важна роля играе **диалогът между светското и религиозното** начало в българското общество, което не винаги успява да разграничи атеизма от секуларизма.
5. Не трябва да се пренебрегват и **съвременните проблеми** в отношенията между религиите в глобален и регионален план. Липсата на адекватно преподаване на религия в училище несъмнено улеснява дейността на **радикални политически и религиозни групи** в България, които биха използвали религията за постигане на користни цели.
6. Посочените недостатъци и проблеми в българското училище са **допълнително препятствие** пред желанието на страната да бъде не само равноправен, но и равноценен член на **европейското** семейство от държави, култури, човешки общности и богатство от личности.
7. Училището е онази **светска институция**, която осигурява необходимите условия за балансирано представяне на нравствените традиции на световните религии и за запознаване на учениците с тях.
8. Обучението по предмет *Религия* се осъществява на основата на универсалните **човешки права**. Религиозната грамотност трябва да е част от общата грамотност на българския гражданин.

## II. Цели и задачи

Главната цел на този предмет е даде на учениците познания в религиозната сфера и да развие у тях усет и уважение към религиозното, което ще спомогне за адекватната им ценностна ориентация и ориентация сред различните религии.

Обучението по религия има за задача да изгради граждани, които

- познават християнството, както и други световни и исторически религии;
- уважават религиозните възгледи на другия;
- умеят да живеят в мултирелигиозна среда и да водят междурелигиозен диалог;
- осъществяват общественно-полезни дейности и различни граждански и национални инициативи съвместно с представители на други вероизповедания;
- уважават светския характер на държавата.

## III. Принципи

### 1. Правни

Обучението по религия в българското училище съблюдава международните конвенции, ратифицирани от България, нейните конституционни и законови принципи:

- Религиозна **толерантност** (*Общата декларация за човешките права* от 1948 г., чл. 26, § 2,);
- Свобода на **религията** и съвестта (*Общата декларация за човешките права* от 1948 г., чл. 18);
- Правото на **детето** на свобода на мисълта, съвестта и религията (*Конвенция за правата на детето*, чл. 14, ал. 1);
- Свобода на съвестта и избор на вероизповедание (*Конституция*, чл. 37; *Закон за вероизповеданията*, чл. 4);
- **Равнопоставеност** на вероизповеданията (*Конституция*, чл. 37; *Закон за вероизповеданията*, чл. 4);
- **Светски** характер на държавата и образованието (*Конституция*, чл. 13; *Закон за народната просвета*, чл. 5; *Закон за вероизповеданията*, чл. 4);
- **Уважение** към религията на другия (*Закон за народната просвета*, чл. 15);
- **Недопускане** на идеологическо и религиозно **индоктриниране** на учениците (*Правилник за прилагането на ЗНП*, чл. 4).

### 2. Образователни

- Преподаването на предмета е **светско** и култивира **уважение** на учениците към светските устои на българската държава, нейната конституция и закони;
- Обучението по предмет *Религия* се основава на универсалните **човешки права**. Преподаването се осъществява изцяло и само в духа на религиозна, културна и личностна **толерантност**;
- Преподаването на предмет *Религия* е **открито** за диалог и помага за **ценностното ориентиране** на учениците;
- Обучението е **интеррелигиозно** и плуралистично;
- **Религиозната грамотност** е неделима част от общата грамотност на българския гражданин;

- Религиите се представят (на първо място) като **морални традиции** – като исторически траен, неполитически и надситуативен извор и опора на човешката нравственост;
- Религиозните догмати, институции и култове се представят като системни и **исторически знания**;
- Обучението по религия се осъществява във връзка с другите предмети, развиващи общокултурното обучение на учениците;
- **Предмет на оценка са знанията** на учениците и **уменията** им да разсъждават над проблеми, свързани с религията, но не и тяхната вяра;
- **Личната вяра** на учениците и учителите не влиза в кръга на обсъжданите в училище теми и е под закрилата на държавата и обществото като универсално и неотменно, гарантирано от *Конституцията* човешко право.

#### IV. Име на учебния предмет

- 1-12 клас – *Религия*.

#### V. Статус на предмета

- 1-7 клас:
  - задължителен, 1 час на седмица.
- 8-12 клас:
  - а) ЗИП или СИП по 2 часа на седмица
  - или б) профил (6 часа на седмица).

#### VI. Преподаватели

**Правоспособност** за преподаване на предмета *Религия* (в низходящ ред) имат:

1. Богослови (бакалаври и магистри) с педагогическа правоспособност.
2. Педагози със специализация в Богословски Факултет.
3. Магистри и бакалаври от други хуманитарни специалности с педагогическа правоспособност и допълнителна специализация.
4. Историци, философи и филолози с педагогическа правоспособност.

**Подготовка** на преподавателите:

1. Създаване на специализирани **магистърски** програми в Богословските Факултети в сътрудничество с други факултети (Педагогически, ФНПП, Исторически и Философски) и висши училища.
2. **Преквалификационни** курсове за обучение и усъвършенстване на преподавателите по *Религия*.
3. **Семинари** за допълнително обучение на преподавателите, организирани с помощта на инспекторатите.

#### VII. Учебно съдържание

В 1-4 клас основното съдържание се формира от темите на **морала**, представени в тяхното религиозно осмисляне и подкрепа – изучава се морала **в хоризонта на свято**.

В 5-7 клас основното съдържание е насочено към усвояване на **исторически и културни** знания за религиите:

- 5 клас – *Религия (История на религиите – християнство, юдаизъм, ислям, будизъм)*;

- 6 клас – **Религия (Храмова култура** – архитектура, естетика, символика в религиозен и морален смисъл; обредност);
- 7 клас – **Религия (Свещени места и свети личности** – национална и местна религиозна култура).

В периода 8-12 клас основното съдържание се формира от систематическо и **историческо** представяне на религиите като ядро в историята на идеите и културната история на човечеството. Запознаване с догматическото учение на християнството и ученията на другите религии.

### VIII. Методика на преподаване - принципи

- Обучението трябва да тръгва **от света на децата** и да ги среща с културата и ценностите на **святото**.
- Темите очертават траектория, която започва от техния дом и от техните **ежедневни** морални (екзистенциални) проблеми и стига до пиетета към святото, среща със свещеното, уважение и възможно упование в религиозността.

### IX. Учебна литература

За всеки клас и всяка учебна година преподаването ще бъде подсигурано с комплект учебна литература и средства:

1. **Учебник за ученика**
  - Учебна тетрадка за ученика.
2. **Книга за учителя**, която ще съдържа:
  - Методически разяснение към всяка тема;
  - Теоретични разяснения към всяка тема;
  - Допълнителна литература и интернет ресурси по темите.
3. **Интерактивни учебни пособия**
  - Мултимедийни учебни материали;
  - Сайтове с форуми по темите;
  - Образователни филми.

### X. Очаквани резултати

- Познаване на **основните религиозни учения** с тяхната ценностна система, вяра и учение;
- познания за **религиозните аспекти** на националната и световната история и култура;
- **знания** за морални ценности и развита морална **чувствителност**;
- **усет** и уважение към религиозните аспекти на живота;
- ясна ориентация в **системата** от вярвания, идеи и ценности на отделните религии;
- умения на учениците да намират в религиите **авторитетни отговори** на свои екзистенциални и морални въпроси;
- по-добро разбиране **духа на общността**, в която живеят, и разбиране за **другостта** и ценността на всяко човешко същество;
- **толерантно отношение** към верските и културни различия;
- културно и духовно личностно израстване на учениците.

## **XI. Институционална подкрепа**

При изработването на настоящата концепция и въвеждането на предмет *Религия* в българското училище ще се търси съответната институционална подкрепа, съдействието на гражданския сектор и медиите.

## ЧАСТ ВТОРА – коментари и пояснения

### I. Мотиви

Днес българското общество е изправено пред предизвикателството да съхрани и пренесе в бъдещето своята културна и духовна идентичност. Това е изключително трудно поради липсата на национална стратегия в тази област. Въпросът не търпи отлагане и поради членството на България в Европейския съюз. В новите условия изграждането и запазването на личностна и национална идентичност все повече ще бъде дело на отделната личност и обществото (посредством образованието), отколкото на институции (държавата и Европейския съюз). Предизвикателството се динамизира допълнително и от постмодерния характер на епохата в която живеем.

Промяната в обществото доведе и до промяна в отношенията на семейството с религията. Днес, след годините на планомерно насаждана враждебност към религията и изграждането на атеистическо възпитание, структуриращата сила на религиозните норми е **изчезнала** от **семеиното** ежедневиe. Плурализъмът в обществото, а оттук и появата на релативност в ценностите, води при много хора до **загуба на духовни ориентири** относно смисъла на живота. Това често обърква хората и ги прави несигурни – не умеят да се впишат с достойнство в културното и в религиозното многообразие на съвременния свят.

Когато **”търсенето на смисъла на живота”** се пробуди у човека, тогава той има нужда от валидни стойности и религиозна ориентация. Но не рядко открива утеха в псевдорелигиозни заместители и форми на суеверие – вярва, че ще ги открие в окултни практики, езотерични учения или съвременна митология. И точно тук, в тази релативност на различните идеи за смисъла на живота, пред религиозното ограмотяване се изправя основната задача да предложи авторитетно обяснение.

След периода на стагнация в религиозна-етичната област е необходимо с помощта на обучението по религия да се даде възможност за **духовно-нравствено обновяване** на българското общество.

Въвеждането на часове по “Религия” като задължителен предмет в първите класове на светското училище е начин да се преодолее кризата в обществото, породена от прехода от тоталитарен атеизъм към религиозен и светогледен плурализъм. Възстановяването на свободата на религията създаде условия за възраждане дейността на различни вероизповедания – традиционни и нови. Свободата на съвестта и религията обаче не е достатъчно условие за толерантност в междурелигиозните отношения, нито за баланс между религиозното и светското в българското общество. Ето защо процесът на религиозно възраждане у нас бе съпроводено с вътрешно-конфесионални конфликти (напр. доскорошният раскол в БПЦ и разцепленията в ръководството на мюсюлманска общност у нас) и прояви на междурелигиозно напрежение. Всичко това създава условия за манипулиране на подобни конфликти за политически, икономически и други цели, които могат да се избегнат с въвеждането на предмет *Религия* в българското училище.

**Първо**, подобна стъпка ще издигне ролята на училището като фактор за укрепване на морала на младите хора и отговаря на една от основните критики на българското

общество към тази институция. Тя е необходима и поради слабите познания на мнозинството от българското население за традиционните вероизповедания у нас вследствие на годините атеизъм. Това води до изопачаване на религиозните учения и практики, поява на лъжеучения, възникване на конфликти на религиозна или псевдорелигиозна основа, разпространение на секти, проповядващи анти-социално поведение в противоречие с основни етични и общочовешки принципи.

**Второ**, не трябва да се пренебрегват и **съвременните проблеми** в отношенията между религиите. Те са последица от световни и регионални проблеми, съчетани с опита на радикални политически и религиозни групи в България да се възползват от верските ценности за постигане на користни цели и насаждане на обществено напрежение. **Липсата на адекватно преподаване на религия** в училище несъмнено улеснява дейността на подобни групи.

**Трето**, въвеждането на предмет *Религия* в училище ще отговори и на нарастващата необходимост от възпитаване на подрастващото поколение в дух на толерантност и плурализъм – условие за постигането на социален мир и успешен междурелигиозен диалог. Това не може да се постигне от съществуващото в момента конфесионално изучаване на отделни религии. Същевременно един **неконфесионален** и **интердисциплинарен** подход към преподаването на предмет *Религия* позволява изучаването му от всички ученици, независимо от религиозната им принадлежност. Нещо повече, то съответства на характера на училището като единствена институция, осигуряваща необходимите условия за балансирано представяне на нравствените и исторически традиции на християнството и другите световни религии и за запознаване на учениците с тях.

Накрая следва да се отчете и фактът, че училището е подходящото място, където децата могат да се запознаят със светското и религиозното начало в българското общество. **Диалогът между двете е затруднен от това, че в публичното пространство често се смесва** атеизма, като идеология отричаща и преследваща религията, със секуларизма, който разделя светското от църковното и така **гарантира равноправното положение на всички граждани независимо от религиозната им принадлежност**. В този смисъл училището се явява онази институция, която може да осигури баланса между религиозното и светското начало сред най-младите български граждани и да ги ориентира в религиозното разнообразие и динамика на съвременния свят.

## **II. Цели и задачи**

**Главната цел** на този предмет е да даде на учениците познания в религиозната сфера и да развие у тях усет за религиозното, което ще спомогне за адекватната им ценностна ориентация. Допълнително то има изпреварваща и предпазваща цел да изгражда правилно отношение относно отрицателните обществени прояви сред младежите.

Освен това преподаването на предмет *Религия* има за задача да възпита граждани, които познават християнството, както и други световни и исторически религии; уважават религиозните възгледи на другия и умеят да живеят в мултирелигиозна среда и да водят междурелигиозен диалог; осъществяват обществено-полезни дейности и различни граждански и национални инициативи съвместно с представители на други вероизповедания; уважават светския характер на държавата.

### III. Принципи

#### 1. Правни принципи

Обучението по религия се изгражда в съответствие с правните и нормативни актове, регулиращи дейността на българското училище. Те включват международни конвенции, ратифицирани от България, нейната конституция и законодателство. Освен да представя религията в нейните божествени, човешки, обществени и исторически аспекти, обучението по религия трябва да е и предметът, който се опитва да бъде компетентен помощник на учениците при търсене на обяснение на основните въпроси в живота и на базата на религиозните си знания да си изградят позиция на **толерантност**.

Член 26, § 2 от *Общата декларация за човешките права* от 1948 г., гласи: ”Обучението трябва да има за цел пълното разгръщане на човешката личност и засилване вниманието върху човешките права и основни свободи. То трябва да съдейства за разбиране, търпимост и приятелство между всички нации и всички расови или религиозни групи...”. Във връзка с обучението по религия чл. 18 на същия документ пояснява: ”Всеки човек има право на свобода на мисълта, на съвестта и на религиозна свобода. Това право дава на човека свобода да сменя религията или убеждението си, както и свободата да изповядва своята религия или убеждение, сам или в общение с други, публично или частно, чрез учение, практикуване, богослужение или изпълнение на ритуали.”<sup>1</sup>

Според Конвенцията на ООН за правата на детето от м. септември 1990 г., чл. 29, ал. 1 (а) правото на образование е формулирано по следния начин: ”Подготовката на детето за отговорен живот в свободното общество трябва да става в дух на разбирателство, мир и толерантност, равенство между половете и дружба между всички народи, етнически, национални и религиозни групи и коренно население.”

Обучението по религия трябва да бъде съобразено и с конституционните принципи, гарантиращи свободата на съвестта и избора на вероизповедание (*Конституция*, чл. 13 (1), чл. 37), както и с законовите изисквания за равнопоственост на вероизповеданията (*Закон за вероизповеданията*, чл. 4 (1)) и забрана на дискриминация на верска основа (чл. 4 (4)). Друга юридическа норма, с която трябва да се съобрази преподаването на предмета *Религия*, е чл. 5 от *Закона за народната просвета*, който гласи: ”Образованието е светско.” Този принцип произтича от отделянето на религиозните институции от държавата (*Конституция*, чл. 13 (2), *Закон за вероизповеданията*, чл. 4 (4)). Същевременно *Законът за народната просвета* определя, че изграждането на граждани, които уважават религията на ”другия” е основна задача на държавното образование (чл. 15 (1)). Правилникът за неговото прилагане не допуска ”налагането на учениците на идеологически и религиозни доктрини” и постановява, че в ”светските училища религиите се изучават в исторически, философски и културен план чрез учебното съдържание на различни учебни предмети” (чл. 4).

---

<sup>1</sup> Пак там.

## 2. Образователни принципи

Важни за преподаването на предмет *Религия* са и образователните принципи, съобразени със светския характер на образованието у нас. То не може да бъде насочено срещу светските устои на българската държава, нейната конституция и закони. Освен това то трябва да се осъществи в съответствие с основните човешки права и в дух на културна, религиозна и личностна толерантност и равнопоставеност. Последното е особено важно поради липсата на подобна традиция в обучението по религия у нас. Въвеждането на предмет *Религия* се налага не само поради дългото прекъсване в развитието на нормалния религиозен живот у нас, но и за да се преодолеят деформираните представи за религията изобщо, както и за отделните религии конкретно, които битуват в днешното поколение вследствие на полвинвековния войнстващ атеизъм.

В исторически план **българското общество няма опит в неконфесионалното светско преподаване на религията**. До голяма степен това е предизвикателство и пред образователните системи на повечето държави-членки на Европейския съюз. Този тип обучение дава познания за религиите като социален феномен и история. То няма за цел да индоктринира детето, а да му помогне да направи своя избор на светоглед, включително и нерелигиозен. Светският подход при преподаването на религия в училище не отхвърля правото на религиозните общности да организират собствено конфесионално образование на базата на принципа на разделяне на държавата от религията (*Конституция*, чл. 13 (2); *Закон за вероизповеданията*, чл. 4 (1)). За разлика от тях, той има за задача да развие култура на толерантност и взаиморазбирателство между гражданите на една държава независимо от тяхната религиозна принадлежност.

Преподаването на религия в светското училище е открито за диалог и подпомага ценностното ориентиране и възпитаването на учениците като морални личности и граждани на страната ни и Европейския съюз. При сравняване с концепциите за обучение по религия от миналите епохи става ясно, че днешното обучение трябва да е открито за дебат по разнообразните въпроси и проблеми на нашето плуралистично общество, както и за диалог с другите вероизповедания и нерелигиозни възгледи. Подобна откритост се налага и по отношение на новите методи на преподаване и дидактични възгледи. Познанията, придобити в часовете по религия, подпомагат по-добрата ориентация на учениците в света на съвременните религии с тяхното многообразие и динамика.

С оглед на предизвикателствата, които религиозният плурализъм поставя пред днешното българско общество, обучението по *Религия* ще дава на всеки ученик познания не само за неговата собствена религия, но и за религиите на **“другите”**. Религиозният плурализъм изисква по-добро познаване на религиозните мотиви за поведението на хората от другите културни общности и приемане чуждите религиозни традиции като импулс за собственото си религиозно образование. Това включва и развиване на умения за откриване на собствен религиозен път, сблъсквайки се с претенциите за истина на различни религии и квази-религии, както и за съвместно съжителство с хората от други религии. Религиозният плурализъм отхвърля както фундаменталистична затвореност и претенциите за монопол върху истината само на една религия, така и опитите за ‘сливане’ на различните религии в една обща, еkleктична и синкретична религия.

Обучението е **интеррелигиозно**. То изхожда от разбирането, че религиозната грамотност е неделима част от общата грамотност и култура на българския

гражданин. Интеррелигиозното обучение в часовете по религия е необходимо, за да се гарантира едно успешно съжителство в глобализирания свят, защото междурелигиозното разбирателство е условие за мира в света. Този тип обучение цели не само запознаване, а и създаване на умения за комуникация с отделните религии през призмата на собствената религиозна традиция. Това изисква обаче и преосмисляне на **евроцентризма** от гледна точка на световните процеси. Необходимо е учениците да разбират не само християнството, но и други религии (учение, обредност и история), за да се преодолеят стереотипите от миналото, които и днес водят до напрежение и конфликти в тази сфера. При това последователите на различни религии трябва да имат възможност да представят себе си чрез своята вяра. Необходимо е да се разгледат и **конкуриращите истини** на религиите. Не по-маловажно е интеррелигиозното обучение да се осъществява във връзка с другите учебни предмети, развиващи общата култура и познания на учениците.

Днес културно-историческото основание за изучаването на религия трябва да бъде допълнено. За учениците не е достатъчно да се запознаят с историческата роля на Българската православна църква, с църковните светии и с мъчениците от българската история, както и с преследването заради вярата по време на тоталитаризма у нас. Не е достатъчен и повърхностен поглед върху историята на исляма и неговата религиозно-политическа и догматично-правна система. Учениците се вълнуват много повече от основните **човешки въпроси**. Важно основание за обучението по религия в училище е антропологическото, а именно че това обучение е не само полезно за живота, но и част от образованието на човека. То е отличителна черта на образования човек.

Едно подобно обучение има за цел да разясни, от една страна, както основното съдържание на отделните религии въз основа на житейския опит, така и стимулите за действие по време на възникването и историческото им развитие. От друга страна, то се нуждае от задълбочено екзистенциално тълкуване на съвременния всекидневен опит и на анализите на света, в който живеем. През този важен за младия човек етап то ще подпомогне неговото развитие като личност. Днес обучението по религия и възпитанието не може да се постигне единствено чрез преподаването на знания от катехизиса (напр. в Християнството) и не трябва да бъде такова, в което се показват само примери за следване и императивни истини за изпълнение - много повече е необходимо то да бъде ефективно.

**Етичната проблематика не стои вън, а в центъра на религиите.** Това се отнася особено много за християнството, което с *Десетте Божии заповеди* и *Блаженствата* съдържа две определящи и до днес етичното ни съзнание прокламации и което преди всичко дава отговор на въпроса, защо е необходимо моралното поведение. Това, че почитта, която се отдава на Бога, намира израз в уважението, което се дължи на другите, е основно убеждение, което преминава през християнската традиция. От особено значение за балансираното представяне на етичната проблематика е сравнението на християнските принципи с моралните норми на юдаизма и исляма, които засягат подобни на християнството нравствени въпроси.

*Десетте Божии заповеди* лежат в основата на *Мойсеевия закон*, а императивите „Не убивай“ и „Не кради“ са сред базовите принципи на ислямския морал. Разглеждайки иудеите, християните и мюсюлманите като обща група от „хора на Писанието“, ислямът се интересува преди всичко от единството на обединяващите ги религиозни и морални норми. Затова възпитанието в социално поведение, създаването на чувствителност към достойнството, страданията и правата на другите, както и

изграждането на способност за етична преценка, са основни стремежи на религиозно-педагогическия ангажимент в ситуацията на ерозиращо взаимопочуване и нарастващи етично-културни конфликти.

Учебният предмет *Религия*, на базата на християнството и другите традиционни религии, помага на младите хора да изясняват своите екзистенциални въпроси и дава на учениците аргументирано нужната и желана помощ при търсене на **ориентация в живота**. Изучаваните **религиозни традиции** не бива да се редуцират до техните догматично-систематични и морално-етични компоненти. Вниманието следва да се насочи в по-голяма степен към съдържащите се в тези традиции богатства от мъдрост и духовост. Нашето време се нуждае от един начин на живот, който създава действителна връзка на човека с ”дълбочината на битието”.

Това обучение се стреми към **среща с екзистенциалното**. То ще помогне на учениците да намерят ориентация и решение на промените чрез представяне на различни религиозни системи (евентуално и чрез критика на проблематичните учения) и чрез едно по-добро разбиране на собствената традиция и култура в светлината на различията.

#### **IV. Име**

Наименованието *Религия* е най-подходящо като конфесионално неутрално и отговарящо на светския характер на българското училище. Би могло за отделните класове да се добавят различни нюанси или акценти към основното заглавие.

#### **V. Статус**

**Задължителният** характер на обучението по религия произтича от важните обществени задачи, които му се вменят, а именно: образование и възпитаване на граждани с познания за религиите, уважаващи вярата и светогледа на другия и умеещи да живеят в мултирелигиозна среда и да водят междурелигиозен диалог. От това зависи и успехът на общественно-полезни дейности, осъществявани съвместно от български граждани с различна религиозна принадлежност. Подобно обучение цели да предотврати манипулирането на отделни вероизповедни общности в България и провокирането на конфликти на религиозна основа.

#### **VI. Преподаватели**

Обучението по религия в светските училища следва да се преподава в съответствие с чл. 4 на *Правилника за прилагане на Закона за народната просвета*, т.е. от завършили хуманитарни специалности (богослови, педагози, историци, философи, филолози).

За по-доброто обучение на учителите по религия, освен подобряване на програмите (бакалавърска и магистърска) в Богословските факултети, е необходимо създаването на *Образователен център* към тези факултети (заедно със специалисти и от други

факултети – педагогически, исторически, философски и т.н.) за повишаване квалификацията на учителите по религия.

## VII. Учебно съдържание

Важно основание за обучението по религия в училище е **антропологическото**, а именно че това обучение е не само полезно за живота, но и част от образованието на човека. То е отличителна черта на образования човек. Именно то може да помогне компетентно да се изяснят такива екзистенциално важни въпроси като например въпросите за: *страданието, щастието, смисъла на живота и спасението, справедливостта, мирът и съхранението на света, любовта към ближния и любовта към Бога, неуспеха, вината и прошката, надеждата, утопията и Божието царство* и др. Училището трябва да дава компетентни отговори на подобни въпроси, а обучението по религия е място за разглеждане на тези теми.

### А. Основни морални понятия (теми):

- Доверие и Приятелство; Доверие и Вяра; Щедрост; Грижа;
- Състрадание и Милосърдие; Доброта и Задължения; Уважение и Почит; Любов към ближния в Християнството;
- Чистота и Светост; Умереност и Смирение; Търпение и Дълг; Надежда;
- Прощка; Справедливост и Солидарност; Мъдрост

### Б. Основни морално-богословски понятия (теми):

- Любов към Бога; Благочестие; Грях; Вяра и суеверие; Смирение; Надежда и упование.

### В. Основни знания за история на религиите:

- Християнство (православие, римокатолицизъм, протестантство)
- Ислям (шиизъм, сунизъм, Коран, сунна)
- Юдаизъм (Тора, Пророци, Писания (ТаНаХ), фарисеи, садукееи, есеи, карайти)
- Източни учения

## VIII. Методика

От една страна, образованието по религия трябва да има независими позиции и да преподава такива **ценности**, които да послужат за основа на нравственото обновяване на нашето общество и да бъдат критерии в борбата срещу негативните явления в него. От друга страна, едно дидактически добре изградено обучение по религия трябва да **има за отправна точка в учебния процес особеностите на учениците**. Това ще ги направи по-чувствителни към религиозните въпроси, към промяната на религиозността и злоупотребите с нея. Това е пътят, по който те ще разберат защо религията не е изчезнала, а продължава да съществува, въпреки преследванията и опитите за нейното унищожаване. Така обучението по религия ще бъде едно **откривателско пътуване** за децата, при което заровеното се открива и скритото се показва на светлина.

Предвид специфичността на обучението по религия би имало смисъл не преподаване, което излага целостта, пълнотата и систематичността на ученето чрез стотици ключови думи, а такова, което може да обясни основното, неизменно съдържание на *Евангелието* и другите свещени книги и религиозни вярвания **чрез опита на съвременния човек**.

Методиката на обучението по религия следва да бъде съобразена с възрастовите и психологически особености на учениците.

За учениците от 1-4 клас методите на преподаване са предимно интерактивни. Идеите на отделните религии ще се представят под формата на приказки и игри (познавателни и ролеви).

- **Светът на детето** (с неговите теми, въпроси, проблеми) е изходно начало при преподаването;
- Учебното съдържание се представя чрез **историите** (преживяванията, перипетиите) на **група деца** (върстници на учениците);
- В групата влизат деца, чиито родители и среда са от различни религии и деца от светски семейства (напр. Христо и Мария, Ахмед и Гюлсун, Моис и Сара, Марио и Биляна...)
- Всяка тема (урок) е **епизод** от цялостен разказ („роман“), който обхваща и свързва учебното съдържание през цялата учебна година. Този своеобразен „роман за деца“ свързва с общи герои и близки теми обучението от 1 до 4 клас.
- Всеки **епизод** представя някаква история, в която децата в своето си всекидневие се натъкват на някакъв **морален проблем** (дилема, казус).
- За да решат (изследват) този морален проблем:
  - учениците (си) задават **въпроси**;
  - размишляват сами и заедно;
  - заемат и опознават различни социални **роли**;
  - питат по-**възрастните** (родители, роднини, учители);
  - слушат, гледат или четат **истории**, притчи, мисли от нравствената култура на големите религии;
  - запознават се с религиозни **празници**, култове, архитектура, общности.
- Така учениците изминават следните образоващи (и възпитаващи) **етапи**:
  - откриване на **морален проблем**;
  - среща с морални **примери** и морални **авторитети** от история на религиите;
  - формиране на чувство и усет за **светост** и **религиозност** (до 4 клас)
  - създаване на усет и разбиране за **йерархията от ценности**, съобразно която трябва да направят моралния избор;
  - натрупване на знания за ученията на световните религии (5-7, 8-12 клас).

## IX. Учебна литература

За всеки клас и всяка учебна година преподаването ще бъде подсигурано с комплект учебна литература, която включва **учебник и учебна тетрадка** за ученика, както и **книга за учителя, съдържаща** методически и теоретични разяснения към всяка тема и препоръки за допълнителна литература и интернет ресурси по темите.

Освен това се предвиждат **интерактивни** учебни пособия (мултимедийни учебни материали, сайтове с форуми по темите образователни филми).

## X. Очаквани резултати

За съдържанието определящ фактор могат да бъдат **религиозно-философските и нравствените традиции**. Училището предлага форум за разясняване на тези традиции, за да могат учениците да си изградят компетентна позиция. Перфектното изпълнение на една такава задача едва ли е по силите само на обучението по религия. Но то може да обясни **основните въпроси за Бога, за смисъла на живота, за смъртта, справедливостта, мира и пр. и по този начин да помогне учениците да изградят позицията си**. То е предметът, който в най-голяма степен може да помогне при търсенето на отговорите. То ще им даде, на базата на християнското и други религиозни учения и традиции, необходимите познания и многообразна информация за намиране на компетентни отговори. Това не означава, че те трябва всичко сляпо да възприемат. Напротив, обучението трябва да им послужи да **изградят своята гледна точка**, своята позиция „за” и „против” своите досегашни убеждения и представи.

И ако училището има за задача да образова бъдещите граждани, то тогава учебните предмети, особено обучението по религия, трябва да обхванат **всички теми**, които са важни за днешния живот и необходими при изграждане на житейската концепция на младия човек. В часовете по религия не трябва да става въпрос само за вярата, а преди всичко да се покаже как днес човекът може да живее с нея в едно променящо се общество.

С оглед на *индивидуалното измерение* приносът на религиозното образование се определя като **”съпътстващ живота и трансформиращ”**. Аспектът съпътстване на живота се отнася до значението, което е придобила биографията за отделния човек в процеса на израстването му като личност. Тя дава възможност човек да се осъзнае като единствен и неповторим, като незаменим. По време на нейния ход възниква въпросът за смисъла на цялото. Именно тук трябва да се подкрепи отделния човек, да му се помогне да види живота си в един по-голям контекст, да научи за възхода и провалите на други житейски съдби. Трябва да му се даде възможност да разбере как от това да извлече индивидуален опит и да получи повече познание за Бога, да му се даде кураж да направи следващата стъпка. Ето това е важната задача, която стои пред религиозното възпитание и образование.

Обучението по религия би следвало да се определя като **”открито и ориентиращо”**. Макар че у нас обучението по религия се свързва преди всичко с Православната ни църква, то същевременно трябва да излиза извън тези граници – в срещата с християнството по света, в диалога с другите конфесионални общности и религии, в солидарното търсене заедно със съвременниците на ориентация и смисъл в живота.

## XI. Институционална подкрепа

При изработването на настоящата концепцията и въвеждането на предмет *Религия* в българското училище ще се търси съответната институционална подкрепа, съдействието на гражданския сектор и медиите.

## ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Тематично съдържание за учебен предмет *РЕЛИГИЯ* – 1-12 клас.

12 клас	Религия ( <b>Религиозна естетика</b> )
11 клас	Религия ( <b>Религиозна антропология</b> )
10 клас	Религия ( <b>Религиозна етика</b> )
9 клас	Религия ( <b>Световни религии</b> )
8 клас	Религия ( <b>Свещени текстове</b> )
7 клас	Религия ( <b>Свещени места и святи личности</b> )
6 клас	Религия ( <b>Храмова култура</b> )
5 клас	Религия ( <b>История на религиите</b> )
4 клас	Религия ( <b>Благонравие</b> )
3 клас	Религия ( <b>Благонравие</b> )
2 клас	Религия ( <b>Благонравие</b> )
1 клас	Религия ( <b>Благонравие</b> )

## ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – Програми по класове

Предлаганите програми по класове включват основни теми и примерни цитати и притчи към тях.

**РЕЛИГИЯ  
(БЛАГОНРАВИЕ)**

**1. Доверие и приятелство**

- Живеем заедно
  - Заедно сме на една земя – светът около нас;
  - Заедно учим, играем и празнуваме;
  - *Който желае да има приятели, трябва и сам да бъде дружелюбив -* (Прит. 18:25);
- Срещата
  - Умението да „откриваме” приятели;
  - Щастието да имаме приятели;
  - *Мойсей и къпината;*
  - *По-добре двама, нежели един* (Екл. 4:9);
  - *Не е добро за човека да бъде сам* (Бит. 2:18);
  - *Срещата на праведния Симеон* (Лук. 2:22-40).
- Доверие и вярност
  - Силата на добрата постъпка;
  - Радостта да вършим добро;
  - *Добрият човек от доброто съкровище на сърцето си изнася добро* (Лук. 6:45).
- Как да побеждаваме лошото?
  - Приятелство и обич;
    - *Адам и Ева в Райската градина* (Бит. гл.2);
    - *Авраам (Ибрахим) – Божият приятел* (Коран, 4:125);
    - *Йосиф (Йусуф) и неговите братя* (Бит. гл. 37; Коран 12: 7-18).
  - Признаване на вина и прошка
    - *Защото Той е благ и милосърден, дълготърпелив и много милостив* (Йоил 2:13)
- Бог – благ и всемогъщ помощник на човека
  - Ангел Пазител
    - *Ангел се явява на света дева Мария* (Лук. гл. 1);
    - *Ангелите помагат на Мухаммад в битката при Бадр.*
  - *Спасяването на Мойсей*
  - *Чудото при Витезда* (Йоан 5:1-17).

**2. Доверие и вяра**

- Вяра в себе си и възгордяване;
  - *Вавилонската кула* (Бит. гл. 11)
- Силата на доверието.
  - *Св. ап. Петър ходи по водата* ( Мат. 14:22-34);
- Бог – извор на вярата
  - Вярата в Бога
    - *Изцелението на двамата слепци* (Мат. 9:27-31);
    - *Неверието на Тома* (Йоан. 20:26);
    - *Който отхвърли сатаните и повярва в Аллах, той се обвързва с най-здравата връзка* (Коран 2:256).
  - Съвършенството на света
    - Устройството на природата;
    - Устройството на човека.
      - *Постъпвайте като чеда на светлината...* (Еф. 5:8).
- Молитвата

- Духовната съсредоточеност;
- *Молитвата на митаря и фарисея*;
- *Отче наш* (Мат. гл. 6);
- *Сура Откриване* (Ал-Фатиха).

### 3. Щедрост

- Богатствата
  - Богатството от вещи
    - *Златният телец* (Изх. гл. 32; Коран 7:147-8).
  - Духовните богатства
    - *Благословена между жените* (Лук. 1:28)
    - *О, Мариам, Аллах те избра и те пречисти, и те избра над жените от народите!* (Коран 3:42)
- Родителската щедрост и любов;
- Божията щедрост – сътворението на света
  - *И видя Бог всичко, що създаде, и ето, беше твърде добро*” (Бит. 1:31)
  - *Той сътвори небесата и земята с мъдрост, и ви придаде образ, и направи образа ви превъзходен* (Коран 64:3);
  - *Манна небесна* (Изх. 16 гл.), *Пет хляба и две риби* (Иоан. 6:1).
- Благодарност
  - *Изцелението на десетте прокажени* ( Лук. 17:11-19);
  - *Служи единствено на Аллах и бъди от благодарните* (Коран 39:66)
- Даровете на вярата
  - *Притчата за сеяча* (Лук. 8:15-18).
- Дарове за Бога
  - *Дарът на бедната вдовица* ( Лук. 21:1-4);
  - *Курбанът*.
- Дар и даруване
  - *Още едно не ти достига, всичко, що имаш, продай и раздай на сиромаси* (Лук. 18:22);
  - *И говорете на хората с добро, и отслужвайте молитвата, и давайте милостинята закат!* (Коран 2:83).

### 4. Грижа

- Грижа за животните
  - Всички живи същества са Божии създания;
  - *Историята на Ной*;
  - *Не измъчвайте никое живо същество* (Сунна).
- Грижа за по-малките от нас;
- Грижа за приятелите;
  - *Никой няма по-голяма любов от тая, да положи душата си за своите приятели* (Иоан. 15:13).
- Грижа за старите хора;
  - *И повелихме на човека да се отнася добре с родителите си* (Коран. 46:15).
- Божията грижа за хората
  - *С оскъдна храна и малко вода Мухаммад храни и напоява последователите си*;
  - *Добрият настир* (Иоан. гл. 10).

**РЕЛИГИЯ  
(БЛАГОНРАВИЕ)**

**1. Състрадание и милосърдие**

- Към болните;
- Към малките и слабите;
- Към бедните
  - *Истина ви казвам, богат мъчно ще влезе в царството небесно (Мат. 19:23);*
  - *Притчата за милостивия самарянин (Лук. Гл. 10);*
  - *Бъдете милосърдни (Лук. 6:36).*

**2. Доброта и задължения**

- Доброта и благодост
  - Малките добрини всеки ден
    - *Гостоприемството на Авраам (Бит. гл. 18)*
    - *И щом ви поздравят с поздрав, поздравете с по-хубав от него или отвърнете със същия (Коран 4:86).*
  - Доброто в човека
    - *В дома на Закхея (Лук. 19:1-10)*
    - *Нима въздаянието за добрината е друго освен добрина (Коран 55:60).*
  - Божията благодост – неизчерпаемо добро.
- Доброто като Божия заповед
  - *10-те Божии заповеди (Изх. 20:2);*
  - *Нова заповед ви давам, да любите един другия (Иоан 13:34);*
  - *Златното правило (Лук. 6:31);*
  - *И към родителите - добрина, и към близкия, и сираците, и нуждаещите се, и към близкия съсед, и към далечния съсед, и към другаря редом, и към пътника..." (Коран, 4: 36).*

**3. Уважение и почит**

- Към родителите
  - Обич и послушание;
- Към предците и светците
  - Смисълт на имената
    - *Откъде е моето име?*
    - *И научи той Адам на имената на всички [неща] (Коран 2: 31).*
- Към общността и традицията
  - Празници (християнски, мюсюлмански, еврейски).
- Към Църквата
  - Послушание към духовните учители
    - *Иисус Христос и учениците му;*
  - Молитвата
    - Външна и вътрешна;
      - *Всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите (Мат. 21:22).*
    - Времена за молитва и молитвени ритуали в християнството и исляма;
    - Преданието за нощното пътуване на Мухаммад;
    - Кръстният знак.
  - Свещени места и храмове;

- Богослужение;
- Тайнствата в християнството
  - Видимо и невидимо;
  - Християнски тайнства (Кръщение, Миропомазване, Евхаристия, Покаяние/изповед, Свещенство, Брак, Елеосвещение).
- Толерантност към другите
  - *В религията няма принуждение* (Коран 2:256)

#### 4. Любов към ближния в християнството

- Обич към ближния
  - *По това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов имате помежду си* (Йоан 13:35)
  - Любовта на родителите
    - Небесната Майка - Богородица, Светото семейство.
  - Братската любов
    - *Йосиф и неговите братя* (Бит. 45:1);
    - *Колко хубаво и колко приятно е...братя да живеят наедно* (Пс. 132:1).
  - Синовната любов
  - *Обичайте враговете си* (Мат. 5:44);
- Задълженията на любовта
  - Вярност;
  - Себеотдаване.
- Любовта към Бога
  - *Бог е любов* (1 Йоан. 4:8).

## РЕЛИГИЯ (БЛАГОНРАВНИЕ)

### 1. Чистота и святост

- Чистота на тялото
  - *О, вярващи, когато станете за молитвата, измийте лицето и ръцете си до лактите, и обършете главата, и измийте нозете си до глезените* (Коран 5:6).
- Чистота на душата
  - Чисти помисли
    - *Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога* (Мат. 5:8);
    - *От всичко, що е за пазене, най-много пази сърцето си* (Притч. 4:23);
    - *Делата са чрез намеренията* (Сунна).
  - Съвест
    - *Какво общо има между светлина и тъмнина?* (2 Кор. 6:14).
- Любов към истината
  - Честност и нечестност;
- Честният труд
  - *Притчата за 5-те таланта* (Мат. 25:15).
- Въздържание и пост.
- Светци и свети личности
  - Таворската светлина и ореола на светостта.

### 2. Умереност и смирение

- Умереност
  - *И които ако харчат, нито прахосват, нито скъперничат, а са по средата на това* (Коран 25:67).
- Скромност и сдържаност
  - *Когато бъдеш поканен, иди и седни на последното място* (Лук. 14:10).
- Смирение
  - Спрямо родителите;
  - Спрямо Бога
    - *Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце* (Мат. 11:29);
    - *Иисус Христос мие нозете на учениците си* (Йоан. 13:1);
- Страх Божи
  - *Бой се от Бога и пази Неговите заповеди, защото в това се заключава всичко за човека* (Екл. 12:13);
  - *И запасете се. Най-добрият запас е богобоязливостта* (Коран 2:197)
  - *Кротките ще наследят земята* (Пс. 36:11).

### 3. Търпение и дълг

- Болката
  - на тялото;
  - на душата.
- Страдание и воля
  - *Кръстните мъки на Иисус Христос;*
  - *Езичниците в Мека преследват Мухаммад.*
- Търпение
  - *Търпението на Иов;*

- *И търпете! Аллах е с търпеливите* (Коран 8:46).
- Животът като служене
  - Пустинножителят Св. Иоан Рилски;
  - Св. Николай Чудотворец.
- Религиозни водачи и мъчениците на вярата

#### 4. Надежда

- Доверие и упование
  - *Да бъде не каквото Аз искам, а каквото Ти* (Марк. 14:36).
  - *На Него аз се уповавам и на Него да се уповават уповаващите се!* (Коран 12:67)
- Вярата е сила
  - *Давид и Голиат* (1 Царе 17).
- Вярa, надежда и любов
  - *Химнът на любовта* (1 Кор. гл. 13).

**РЕЛИГИЯ  
(БЛАГОНРАВНИЕ)**

**1. Вяра и суеверие**

- Свобода чрез вяра
  - *Ще познаете истината и истината ще ви направи свободни (Йоан. 8:32).*
- Вярата - път и подкрепа към морално съвършенство
  - *Бъдете съвършени, както е съвършен и Небесният ваш Отец (Мат. 5:48).*
- Езически вярвания и обреди
- Суеверия - гадаене и врачуване;
- Праведност и благочестие
  - *...Господ е праведен - обича правда; лицето Му гледа праведника (Пс. 10:7).*
  - *Богаташът и бедният Лазар.*

**2. Прошка**

- Грешка и грях
  - *Адам и Ева (Бит. гл. 3);*
  - *Бог и наказанието за египтяните (Изх. гл. 7);*
  - *И нямате грях за онова, в което сте сбъркали, а за онова, което вашите сърца са крогли (Коран 33:5).*
- Разкаяние и покаяние
  - *Притчата за блудния син (Лук. 15:11-32);*
  - *И да молите за опрощение своя Господ. Сетне се покайте пред Него, Той ще ви зарадва с хубава наслада за определен срок и ще даде на всеки, сторил благо, заслужена благодат (Коран, 11:3).*
- Помирение и прошка
  - *Йосиф и неговите братя (Бит. гл. 45; Коран 12:91-92);*
  - *Притчата за милостивия цар (Мат. 18:32-35);*
  - *Вярващите са братя, затова помирявайте своите братя и бойте се от Аллах, за да бъдете помилвани (Коран 49:10).*
- Милостта на Бога
  - *Прощават ти се греховете (Марк. 2:5);*
  - *И знайте, че Аллах е опрощаващ, милосърден (Коран, 2:25).*

**3. Справедливост и солидарност**

- Равенство пред Бога
  - *О, хора, бойте се от своя Господ, Който ви сътвори от един човек и сътвори от него съпругата му, и от двамата намножи мъже и жени (Коран, 4:1).*
  - *Няма вече иудейн, ни елин; няма роб, ни свободник; няма мъжки пол, ни женски; защото всички вие едно сте в Христа Исуса (Гал. 3:28).*
- Справедливост
- Съпричастност и съчувствие
  - *Изгубената овца (Лук. 15:4).*
  - *Гладен бях и ме нахранихте (Мат. 25:35).*
- Солидарност между хората
  - В семейството;
  - С приятелите;
  - С по-бедните.

- Отговорност към Бога и хората
  - *Притчата за верните и благоразумни слуги* (Мат. 24:45-51).
- Божият промисъл
  - Савел става Павел (Деян. гл. 9).
  - *И е сътворил всяко нещо и го е премерил с точна мяра* (Коран, 25:2).

#### 4. Мъдрост

- Благоразумие
  - Целите на живота и пътят към тях
    - *Притчата за двете къщи* (Мат. 7).
    - *Притча за 10-те девизи* (Мат. 25:1-13)
- Умереност
  - *И въздигна той небето и положи везните, за да не престъпвате мярката* (Коран, 55:7-8).
- Смърт и възкресение
  - Духовното убийство;
  - Физическо убийство;
  - Грехът на самоубийците;
  - Възкресение
    - *Възкресяването на Лазар* (Иоан 11:1);
    - *Възкресението на Иисус Христос* (Иоан 20:1);
    - *Денят на всеобщото възкресение;*
- Рай и блаженство
  - *Око не е не е виждало и око не е чувало и човеку на ум не е идвало това, що Бог е приготвил за ония, които Го обичат* (I Кор. 2:9);
  - *Блажени, които не са видели, и са повярвали* (Иоан 20:29);
  - *И първенците [в богобоязливостта], - те са първенците [в рая]* (Коран, 56:10).

**РЕЛИГИЯ  
(ИСТОРИЯ НА РЕЛИГИИТЕ)**

**I. ХРИСТИЯНСТВО**

1. Старият Завет
  - Сътворението;
  - Адам и Ева;
  - Потопът;
  - Авраам и патриарсите;
  - Мойсей и пророците;
  - Царете;
  - Старозаветни притчи;
  - Старозаветна символика.
2. Новият Завет
  - Животът на Иисус Христос;
  - Апостолите;
  - Църквата;
  - Символът на вярата;
  - Новозаветна символика.
3. Православни и римокатолици
  - Рим и Константинопол;
  - Патриарх и Папа;
  - Различия – верови, литургични, практически;
  - Разделението.
4. Римокатолици и протестанти
  - Мартин Лутер.
5. Християнството в съвременна Европа.

**II. ИСЛЯМ**

1. Зараждане на исляма
  - Арабия преди исляма;
  - Животът на Мухаммад ибн Абд Аллах (ок. 570 – 632);
  - Праведен халифат (632 – 661) и началото на разцеплението в исляма;
  - Шиити и сунити.
2. Укрепване и териториално разширяване на халифата
  - Умайадски халифат (661 – 750). Епоха на завоеванията;
  - Ранен абасидски халифат (750 – ок. 850). “Златен век” на арабо-мюсюлманската култура;
  - Залез на Багдадския халифат.
3. Основни принципи на исляма
  - Стълбове на исляма: засвидетелстване, молитва, поклонничество, пост, милостиня.

### **III. ЮДАИЗЪМ**

1. Историята на евреите според Стария Завет
  - Божият народ;
  - Обетованата земя.
2. Соломоновият храм и неговата история
  - Строеж и разрушаване на първия храм;
  - История на втория храм.
3. Вавилонски плен и разселение на евреите (диаспора).

### **IV. БУДИЗЪМ**

1. Животът на Буда.
2. Видове будизъм.

**РЕЛИГИЯ  
(ХРАМОВА КУЛТУРА)**

**I. Християнската църква**

1. История.
2. Видове православни храмове
  - Енорийски храм;
  - Патриаршеска катедрала;
  - Манастирска обител
    - култова част;
    - жилищна част;
    - стопанска част.
3. Малки архитектурни форми
  - Параклис;
  - Кръщелна;
  - Аязмен параклис.
4. Църковна архитектура и символика
  - Базилика, ротонда, кръстокуполен храм;
  - Притвор
    - Канаския;
    - Клисарница;
    - Кръщелня;
    - Камбанария.
  - Наос
    - Амвон;
    - Трон;
    - Катедра;
    - Владишки трон.
  - Иконостас
    - Дяконски двери;
    - Царски двери;
    - Солей.
  - Олтар
    - Св. Трапеза;
    - Проскомидия;
    - Дяконник.
    - Балдахин;
    - Просфора;
    - Потир.
  - Свещени книги;
  - Църковна утвар;
  - Крипта.
5. Празници и календар.
6. Тайнства.
7. Литургия
  - Видове; Извършители; Композиция; Пеене.
8. Църковен етикет
9. Православни църкви в България

- Енорийският храм (моят храм);
- Манастирска църква;
- Патриаршеска катедрала.

## **II. Синагогата**

1. Соломоновият храм.
2. Синагогата
  - Молитвен дом;
  - Синагогата в София.
3. Празници и ритуали.

## **III. Джамята**

1. Храмът в Мека.
2. Джамята
  - Минарета, вътрешни помещения, михраб, кибла, минбар.
  - Околност на храма: места за ритуално обмиване.
3. Монументи
  - Джамята Ал-Акса и Скалният купол в Йерусалим;
  - Шиитските храмове в Наджаф и Кербала;
  - Синята джамия в Истанбул;
  - Тадж Махал в Индия.
4. Джамии и култови постройки в България.
5. Празници и календар.

## **V. Будизъм**

1. Будисткият манастир.

**РЕЛИГИЯ  
(СВЕЩЕНИ МЕСТА И СВЕТИ ЛИЧНОСТИ)**

**I. Християнство**

1. Градовете и места на християнството
  - Значението на Йерусалим за християните;
  - Рим;
  - Константинопол;
  - Света Гора.
2. Храмове и манастири в България
  - Рилски манастир;
  - Бачковски манастир;
  - Троянски манастир;
  - Софийската “Света гора”.
  - Във Велико Търново и околността;
3. Свещени предмети
  - Свети мощи;
  - Икони;
4. Свети личности
  - Апостоли;
  - Мъченици;
  - Светители;
  - Отшелници.
5. Жития на български светци
  - Св. Йоан Рилски;
  - Св. Св. Кирил и Методий;
  - Св. Евтимий патриарх Търновски;
  - Св. Николай Софийски.

**II. Ислям**

1. Личността и нейната роля в историята на исляма.
  - Ислямът като религия на общността (умма);
  - Представите за религиозния водач;
  - Местни светци, вкл. на Балканите и в България.
2. Свещени места в исляма
  - Мека, Медина и Йерусалим – главни светини в исляма;
  - Свещени места в представата на шиитите;
  - Свещени места на Балканите и в България.

**III. Юдаизъм**

1. Йерусалим на юдеите.
2. Стената на плача.
3. Мислители.

**РЕЛИГИЯ  
(СВЕЩЕНИ ТЕКСТОВЕ)**

**I. Християнство**

- Понятие за Библията
  - Откровението – Священо Предание и Священо Писание;
  - Понятие за канон;
  - Възникване и оформяне на старозаветния канон.
- Деление на книгите на старозаветния канон
  - законодателни;
  - исторически;
  - поучителни;
  - пророчески.
- Старозаветни ръкописи и преводи
- Новозаветен канон
  - Евангелия;
  - Деяния;
  - Послания
  - Кн. Откровение
- Преводът на светите братя Кирил и Методий.
- История на библейския текст
  - Смисъл и тълкуване;
  - Богослужерна употреба на свещения текст (Евангелие, Апостол, Псалтир).

**II. Ислям**

1. Коран
  - Коранът – неподражаемото божие слово;
  - Коранът – основен източник на мюсюлманското право (шариат);
  - Вътрешна подредба на Корана.
2. Пророческа традиция (сунна)
  - Възникване на сунната;
  - Сунна и Коран;
  - Священ закон (шариат) и неговото тълкуване (фикх);
  - Ислямът - култура на традицията.

**III. Юдаизъм - литература**

1. Еврейска библия – понятие и деление
  - Тора – Закон (Петокнижие);
  - Невиим – Пророци;
  - Кетувим – Писания
2. Талмуд
  - Мишна и Гемара;
  - Ерусалимски и вавилонски талмуд.
3. Филон Александрийски и Йосиф Флавий
4. Равинистична литература.

5. Езотерична литература – Кабала.

#### **IV. Будизъм**

1. Трипитака.

**РЕЛИГИЯ  
(СВЕТОВНИ РЕЛИГИИ)**

**I. ХРИСТИЯНСТВО**

1. Извори за изучаване на Християнството
  - Свещеното Писание;
  - Свещеното Предание;
  - Исторически извори.
2. Стар Завет
  - Сътворението на света и човека;
  - Адам и Ева;
  - Богоизбраният народ – Авраам и патриарсите;
  - Мойсей и пророците;
  - Царете на Израил;
  - Религиозен живот
  - Еврейските общини;
  - Плен, разсеяние и прозелити.
3. Нов Завет
  - Животът на Иисус Христос;
  - Св. Йоан Предтеча;
  - Дева Мария – Богородица и Приснодева;
  - Основаването на Църквата;
  - Първите общини;
  - Пътешествията на св. ап. Павел;
  - Разпространение и гонения на християнството;
  - Победата на християнството над езичеството – имп. Константин Велики;
  - Християнството и империята.
4. Учение
  - Символ на вярата;
  - Бог;
  - Свят;
  - Човек.
5. Учението за Църквата
  - Понятие за Църквата;
  - Организация на Църквата;
  - Единство, Светост, Съборност и Апостолство на Църквата;
  - Църква и държава.
6. Разделения в християнството:
  - Православие;
  - Римокатолицизъм;
  - Протестантизъм;
  - Секти.
7. Християнство и съвременост
  - Християнската култура на Европа;
  - Поместни православни църкви.
8. Християнството в България
  - История;

- Съвременност.
- 9. Учението за Църквата
  - Понятие за Църквата
  - Организация на Църквата
  - Единство
  - Символ на вярата;
  - Бог;
  - Свят;
  - Човек.
- 10. Учение за църквата
  - Основане на църквата;
  - Организация на църквата;
  - Единство, Святост, Съборност и Апостоличност на Църквата;
  - Църква и държава.
- 11. Форми
  - Православие;
  - Римокатолицизъм;
  - Протестантизъм;
  - Секти.
- 12. Християнство и съвременност
  - Християнската култура на Европа;
  - Поместни православни църкви.
- 13. Християнството в България
  - История;
  - Съвременност.

## **II. ИСЛЯМ**

1. Извори и методи за изучаване на исляма
  - Коран, сунна, исторически предания;
  - Достоверност на изворите.
2. Религиозни партии в исляма.
  - Единство на общността при пророка Мухаммад;
  - Първа гражданска война (656-661) и начало на схизмата в исляма;
  - Шиити, сунити и хариджити през периода 657 г. – средата на VIII в.
  - Шиитски и сунитски групировки.
3. Ислямът на Балканите
  - Ислямът в Османската империя;
  - История на разпространението на исляма на Балканите;
  - Особенности на балканския ислям.

## **III. ЮДАИЗЪМ**

1. Извори и методи за изучаване на Юдаизма
  - Библейски предания;

- Библейска критика.
- 2. Божият народ и юдейската държавност
  - Юдейската държава според Еврейската библия;
  - Възраждане на еврейската държава през XIX – XX в.
- 3. Юдаизъм и антисемитизъм
  - Гонения срещу евреите през Средновековието;
  - Антисемитизмът през XIX – XX в.
- 4. Съдбата на еврейската общност в българските земи.

## **II. БУДИЗЪМ**

- 3. Животът на Буда.
- 4. Учение
  - Четирите истини;
  - Осемте предписания.
- 5. География на будизма
  - Дзен будизъм;
  - Тибетски будизъм.

**РЕЛИГИЯ  
(РЕЛИГИОЗНА ЕТИКА)**

**I. Християнска етика**

1. Старозаветна етика – етика на Закона
  - 10-те Божии заповеди;
  - Бог дарява ценността и светостта на живота (Ис. 44:24; 45:45:4, 12, 18).
  - Пророк Йона;
  - Животът на Йов.
2. Новозаветна етика – етика на Любовта
  - Животът на Иисус Христос - изкупление и образец
    - *Никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене* (Иоан. 14:6).
  - Проповедта на планината
    - *Слушали сте..., аз пък ви казвам* (Мат. гл. 5).
  - Грях и покаяние
    - *Пред Тебе съгреших...*(Пс. 50:6).
  - Християнските добродетели – химнът на любовта (1 Кор. 13)
    - *Вяра, надежда и любов, но по-голямата от тях е любовта.* (1 Кор. 13:13).
3. Съвременни проблеми
  - Толерантност;
  - Солидарност;
  - Брак;
  - Аборти;
  - Евтаназия;
  - Генно инженерство.
  - Наркомания
  - Самоубийство

**II. Етиката на Исляма**

1. Задълженията към Бога
  - Човекът – „раб Божии”.
2. Задълженията към общността
  - Религия и общност;
  - Общност и саможертва.
3. Задължения на човека към другите
  - Братство в общността;
  - Отношение към представителите на другите общности.

**III. Будистка етика**

1. Пантеизмът в будистката етика.
2. Светът на страданието.
3. Средният път.
4. Нирвана.

**РЕЛИГИЯ  
(РЕЛИГИОЗНА АНТРОПОЛОГИЯ)**

**I. Християнска антропология**

1. Битието на Бога и Светата Троица.
2. Йерархия на битието.
3. Човекът – образ и подобие.
4. Човекът – личностно същество.
5. Тялото на човека.
6. Душата на човека.
7. Духът на човека.
8. Разумът и познанието за Бога и света.
9. Разумът и страстите.
10. Сърцето.
11. Свободна воля и предопределение.
12. Иисус Христос – Бог и Човек.
13. Грехопадение и спасение.
14. Тленност и безсмъртие.
15. Обожение

**II. Човекът в Исляма**

1. Човекът и Бог в исляма
  - Бог – отвъден и непостижим;
  - Свобода на волята и предопределение в исляма.
2. Човекът и общността в исляма
  - Възникване на арабо-мюсюлманската общност (умма);
  - Уммата и личността;
  - Съвременни проблеми на уммата. Има ли умма в наши дни?
3. Човекът в исляма
  - Въпросът за равенството между хората в исляма: етнически и индивидуални измерения;
  - Жената в исляма.

**РЕЛИГИЯ  
(РЕЛИГИОЗНА ЕСТЕТИКА)**

**I. Християнство**

1. Литература
  - Поезия – *Псалтир*, *Песен на песните*, *Фиорети* (Франциск от Асизи);
  - Роман – *Престъпление и наказание* (Достоевски), *Quo vadis* (Хенрих Сенкевич), *Името на розата* (Умберто Еко).
2. Архитектура
  - Православна
    - Света София в Константинопол;
    - Ротондата Св. Георги в Солун;
    - Светогорски храмове;
    - Ротонда Свети Георги в София;
    - Св. Александър Невски;
    - Рилски манастир.
  - Римокатолическа
    - Романска църква – Везле;
    - Готическа катедрала – Нотр Дам, Шартр;
    - Ренесанс – Сан Пиетро.
    - Барок – Сейнт Пол (Лондон)
3. Музика
  - Православно песнопение
    - Преп. Йоан Кукузел, Роман Сладкопевец, Еленски напев.
  - Римокатолическа музика – меса;
  - Протестантска музика;
  - Хорал – Бах;
  - Меса – Бах;
  - Госпъл.
4. Живопис
  - Иконата в православието
    - Смисъл и символика
    - Образи;
    - Цвят и композиция;
    - Техника;
    - Школи.
  - Стенопис в православната църква.
  - Мозайки.
  - Религиозна живопис в римокатолическия храм.
5. Скулптурата в римокатолическите катедрали
  - Романска скулптура;
  - Готическа скулптура;
  - Ренесансова скулптура.
6. Киното
  - *Сталкер* (Тарковски);
  - *Остров* (Лунгин).

## II. Ислям

1. Слово и образ
  - Забрана за определени изображения в исляма.
  - Поезия и образ.
2. Калиграфия на свещените текстове
  - Писмо и образ.
3. Поетика на четенето
  - Звук и образ в Корана и поезията.
4. Изображението в исляма в наши дни
5. Паметници на ислямската архитектура.
  - Световни паметници;
  - Паметници в България.

## III. Будизъм

1. Литература
  - Сутри – *Махаяна*;
  - *Сидхарта* (Херман Хесе).
2. Архитектура
  - Форми
    - Ступа;
    - Пагода.
  - Паметници
    - *Боробудур*.
3. Живопис.
4. Музика.
5. Кино
  - *Малкият Буда* (Бертолучи).
6. Скулптура
  - Изображения на Буда.

## Съвет по въпросите на обучението по религия в училище

Председател:

**Проф. Георги Бакалов**, Исторически факултет, СУ „Свети Климент Охридски”

Членове:

**Проф. Климентина Иванова**, Факултет славянски филологии, СУ „Свети Климент Охридски”

**Доц. Божидар Андонов**, Богословски факултет, СУ „Свети Климент Охридски”

**Доц. Димитър Попмаринов**, Богословски факултет, Великотърновски университет

**Доц. Павел Павлович**, Факултет за източни езици, СУ „Свети Климент Охридски”

**Д-р Павел Павлов**, Богословски факултет, СУ „Свети Климент Охридски”

**Д-р Даниела Калканджиева**, Институт за изследване на религиите

**Иван Колев**, Философски факултет, СУ „Свети Климент Охридски”

**Биляна Христова**, учител по Религия

**Светлана Върбанова**, учител по Религия